

Η έννοια του αγαθού κατά τους Στωικούς

Ορθοδοξία / Θεολογία / Φιλοσοφία

Αθανάσιος Κορώνης, MSc στην Ορθόδοξη Θεολογία - Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η έννοια του αγαθού εμφανίζεται στον άνθρωπο όταν η αρχή της επιλογής φτάσει στην τελειότητα της, όταν, δηλαδή, θα είναι σε απόλυτη και τέλεια συμφωνία με τη φύση. Μέσα από την πλήρη εναρμόνιση αποκαλύπτεται η φυσική ικανότητα του να νοεί και να αντιλαμβάνεται τις καθαρές αξίες των φυσικών πραγμάτων και να διακρίνει τις υψηλότερες από αυτές.

Ο νοήμων άνθρωπος μιμούμενος το πρότυπο της φύσης άρχισε να επιλέγει με βάση αυτές τις αθάνατες φυσικές αξίες ότι είναι ισάξιο για την αξία του και μόνο και όχι σαν μέσο για κάποιο σκοπό. Ό,τι είναι ανώτερο και επιθυμείτε και επιλέγεται για την καθαυτή αξία του είναι αγαθό. (Long,2012:296). Το αγαθό στη Στωική ηθική έχει μια ορισμένη αξιολογική ιεραρχία: είναι το καθαυτό «αγαθόν», το «αδιάφορον» και το «προτιμητέον αδιάφορον». Σύμφωνα με αυτή τη διαβάθμιση μόνη της η αρετή είναι «το αγαθόν», ο πλούτος και η υγεία ανήκουν στην τάξη των «αδιάφορων», τα οποία, όμως, παράλληλα, τοποθετούνται και στην κατηγορία των «προτιμητέων αδιάφορων». Αναλυτικότερα είναι προτιμητέος

ο πλούτος, επειδή, μπορεί να αποτελέσει μέσο για την επίτευξη κάποιου θετικού σκοπού, όπως, π.χ. για την τέλεση ενός αγαθού έργου. Η υγεία προτιμάται, επίσης, επειδή, είναι αυτόνομο φυσικό αγαθό και επειδή θεωρείται και αυτή σαν εν δυνάμει μέσο για κάποιο σκοπό. (Sharples,2002: 173)

Στα «μη προτιμώμενα αδιάφορα» ανήκουν η αρρώστια και η φτώχεια τα οποία θα πρέπει να τα αποφεύγουμε όσο μπορούμε, χωρίς να σπιλώσουμε την αρετή μας. Χωρίς π.χ. να κλέψουμε για να πληρώσουμε το γιατρό. Σε αυτή την περίπτωση αξία έχουν οι λογικές και οι ενάρετες κινήσεις μας στον αγώνα της προσπάθειας μας για την αποφυγή και όχι το κατόρθωμα της αποφυγής. Και οι δύο κατηγορίες των Στωικών έλλογων ανθρώπων, οι κοινοί και ο σοφός, έχουν πάντα δύο επιλογές: να δεχθούν ή να απορρίψουν ένα δεδομένο, μια κατάσταση, δηλαδή. Αν και τις περισσότερες φορές συμπίπτουν οι εκλογές τους, διαφέρουν, εν τούτοις, τα κίνητρα τους και η στάση τους απέναντι στην κοινή τους επιλογή. Η ποιοτική διαφορά τους οφείλεται στο διανοητικό επίπεδο της κάθε κατηγορίας. Ο κοινός άνθρωπος π.χ. πιστεύει ότι αξία έχει η υγεία καθ' εαυτή, ενώ ο σοφός αντιλαμβάνεται ότι η αξία της υγείας βρίσκεται στην προσπάθεια η οποία καταβάλλεται για να είναι κάποιος υγιής. Ακόμα και όταν ο σοφός και ο κοινός άνθρωπος προβαίνουν στην ίδια ακριβώς ενέργεια η δράση τους δεν θα έχει την ίδια οντολογική βαρύτητα. Η πράξη του κοινού ανθρώπου θα είναι «καθήκον», δηλαδή, η κατάλληλη ή η αρμόζουσα στην προκειμένη περίπτωση. Για τον σοφό, όμως, όταν την επιλέξει και τη πραγματοποιήσει θα είναι «κατόρθωμα», ενέργεια, δηλαδή, η οποία γίνεται κατ' αρετή. Αλλά αν αυτή τη πράξη, την οποία

επέλεξε και ο σοφός, την ολοκληρώσει κάποιος άλλος, εκτός από αυτόν, τότε αυτή θα αναβαθμιστεί σε «μέσον καθήκον». Και τούτο γιατί οι Στωικοί πίστευαν ότι η κατάταξη μιας ενέργειας σε «καθήκον» ή «πρέπον» ή μη, εξαρτάται αποκλειστικά από τις εκάστοτε συνθήκες. Όπως, π.χ. το να θυσιάσει κάποιος τη περιουσία του είναι εύλογο κάτω από ορισμένες συνθήκες. Ο σοφός κατέχει την ανώτερη δυνατή αρετή, επειδή, είναι κύριος της ίδιας της αλήθειας, η οποία είναι ένα σύμπλεγμα συνολικών γνώσεων, και μέσω αυτών μπορεί να προβεί σε μερικές σωστές κρίσεις. Η αρετή στην κατοχή του σοφού είναι σχεδόν αδύνατο να χαθεί. Αν και υπήρχαν αντιρρητικές απορίες μέσα στη σχολή για το αντίθετο. Η προβληματική εντοπίζεται στην υπόθεση αν παραμένει ή όχι η αρετή στον σοφό όταν αυτός γεράσει, ή μεθύσει ή πέσει σε κατάθλιψη. (Sharples, 2002: 177-178)

Οι αντίθετες ηθικές έννοιες στον Στωικισμό είναι απόλυτες και κατά συνέπεια είναι ανύπαρκτη η μεσότητα μεταξύ τους. Δεν υπάρχει, δηλαδή, μέση κατάσταση μεταξύ της αρετής και της φαυλότητας ή μεταξύ της σοφίας και της ανοησίας. Αν και στη πραγματικότητα υπάρχουν οι «προκόπτοντες», οι απομακρυσμένοι από την αρετή άνθρωποι, οι οποίοι καταβάλλουν προσπάθειες βελτίωσης τους ως προς αυτή. Η εν λόγω εξαίρεση, όμως, από μόνη της δεν είναι ικανή να προκαλέσει μια διαβάθμιση στη απολυτότητά του διαχωρισμού των αντιθέτων εννοιών. Και τούτο, διότι ένας άνθρωπος γίνεται ηθικά αποδεκτός μόνο όταν είναι σοφός ή ολοκληρωτικά ενάρετος. Όλοι οι άλλοι οι οποίοι δεν πληρούν αυτούς τους όρους θεωρούνται παράλογοι και φαύλοι και απορρίπτονται από το Στωικό ιδεώδες. Στην βαρυτική αξία των λανθασμένων πράξεων δίνεται από τους Στωικούς μια ισότητα με το σκεπτικό ότι όπως και να γίνει και όπου και να γίνει μια πράξη στην ουσία της παραμένει η ίδια. Διότι, κάποιος μπορεί π.χ. να πνιγεί μέσα σε λίγο νερό ή σε πολύ, ο πνιγμός, όμως, είναι ο ίδιος σαν πράξη. Σε αυτή την ισότητα του λάθους είδαν οι αντίπαλοί τους μια παραδοξολογία την οποία προέβαλαν μέχρι χλευασμού. Κατήγγειλαν την ορθότητα αυτής της ισότητας με τον ισχυρισμό, ότι είναι ανήθικο να τιμωρείτε με την ίδια ποινή κάποιος που διέπραξε μια μικροκλοπή με εκείνον ο οποίος βεβήλωσε τα ιερά. Συνεχίζοντας την κριτική τους προτείνουν να θεσπιστούν νόμοι οι οποίοι θα προβλέπουν τιμωρίες ανάλογες με την ηθική βαρύτητα του εγκλήματος, για να μην υπάρχει άδικη τιμωρία. Την ύπαρξη ποιοτικής διαφοράς στις σφαλερές πράξεις την αναγνωρίζουν σύμφωνα με το Στοβαίο και οι Στωικοί. Αναγνωρίζουν, ότι παρά το γεγονός της ισότητας όλων των ανήθικων πράξεων, εντούτοις δεν είναι όλες ίδιες, επειδή, υπάρχει, μια ειδοποιός διαφορά μεταξύ τους, την οποία ορίζει το κίνητρο. Κάτω από το πρίσμα του κινήτρου άλλη εγκληματική βαρύτητα φέρει η πράξη η οποία τελείτε υπό το κράτος μιας ανίατης κακίας και άλλη μια απλή κακή πράξη. Στην κατηγορία των απλών εσφαλμένων ανθρώπων εμπίπτουν οι «προκόπτοντες» οι οποίοι πέφτουν σε αναπόφευκτα σφάλματα. Η προσωπική επιλογή αναγνωρίζεται από τους Στωικούς

σε όλες τις ανθρώπινες εκφάνσεις, ακόμα και στο θάνατο, το οποίο δεν θεωρούν από μόνο του κακό. Επομένως είναι ηθικά ανεκτή η επιλογή του ανθρώπου να επισπεύσει με αυτοχειρία τον θάνατο του και όχι να περιμένει παθητικά τον προορισμό της Ειμαρμένης. Δεν είναι μεμπτή, δηλαδή, η αυτοκτονία, η οποία μπορεί να αποδεχθεί μερικές φορές σαν ένας λογικός δρόμος της αρετής. Επιπλέον, ο Σενέκας ανήγαγε την αυτοκτονία σε ύψιστη έκφραση προσωπικής ελευθερίας. Για τους Στωικούς ο θάνατος δεν είναι πόνος , αλλά ένα «μη προτιμητέο αδιάφορο», προδιαγραφμένο από τη θεία πρόνοια, για την ευτυχία μας άσχετα αν το αγνοούμε. (Sharples,2002: 177-180)

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

<https://bit.ly/39vNrr8>